

Pomalo se prisećam tog trenutka kad je tajna zvana Peti Smit stigla i do naših krajeva. Album *Horses* bio je vesnik nečeg drugačijeg od onoga što je rokenrol bio dotad. Taman kad se činilo da je krenuo pravom linijom, predvidljivo, onako kako odgovara onima koju su hteli da ga pretvore u zabavnu muziku, Peti je došla da ga opet iskrivi. Uvek sam mislio da se razlikujemo po shvatanju te ploče – na one koji su videli samo naloženu, ambicioznu pesnikinju koja neće ostaviti dublji trag u roku, i one koji su odmah prepoznali momenat ponovnog malog rođenja rokenrola, beskompromisnog i spremnog da dovede sve u pitanje.

Kao svojevrsan most između romantičarskog hippie idealizma i ironije punka, Peti Smit je na *Horses* uspjela da nasluti drugačiju budućnost rokenrola. Da su "Jefferson Airplane" ili "The Doors" bili punk bendovi – ovako bi zvučali. Iz *Horses* izvire ne samo *new wave* nego i alternativni rok i *grunge*. Taj album je mesto moralne poduke za sve rokere koji su došli kasnije, po njemu se meri da li ste iz ispravnih razloga uzeli gitaru u ruke ili ne – svesni da će vas teta Peti Smit nadgledati do kraja sveta i veka i ispitivati da li ste na pravom putu.

Kad se pojavio, album *Horses* našao se među 50 najboljih na Bilbordovoj listi albuma, i od tad ne prestaje da se prodaje. Godine 2009, Kongresna biblioteka ga je izabrala za čuvanje u Nacionalnom registru snimaka kao "kulturno, istorijski ili estetski značajno" delo. Reizdat je 10. oktobra 2025. kao dvostruki CD i LP, pri čemu prvi disk sadrži remasterizovan album, a drugi disk prethodno neobjavljene snimke, uključujući demo iz 1975. koji je Peti Smit pripremila za audiciju u RCA Records.

DVE JUNAKINJE

U neka davna vremena, kad se još govorila istina, Peti Smit ju je govorila sa strašću koja nije poznavala strah. Istina je prva glavna junakinja ovog jedinstvenog albuma. Druga je sloboda. Sloboda da se kaže istina. Sloboda i istina su dve junakinje kojih se setimo svaki put kad je teško, a koje je Peti Smit ovekovečila u rokenrol formatu, uklesavši ih u nepomerive stene vremena. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

Strpljivo raspetljan

Dražen Lalić, *Dvije kuće iznad mora;*

TIM press, Zagreb 2025.

Dražen Lalić, ugledni profesor zagrebačkog Fakulteta političkih znanosti, danas jedan od vodećih hrvatskih sociologa i politologa (sa desetak objavljenih knjiga), svojim najnovijim djelom *Dvije kuće iznad mora*, s podnaslovom "Kultura sjećanja dalmatinskih obitelji", iznova se dokazao ne samo kao vrstan znanstvenik i istraživač društvenih fenomena već nam je prikazao i svoju drugu, malo poznatu stranu: raskošni književni talent koji čitatelja plijeni pitkim rečenicama, razigranim stilom i nadasve zanimljivom, ali i složenom kronikom povijesti svoje obitelji (po očevoj strani iz Tučepa, kraj Makarske, po majčinoj – djevojačko Baničević – iz Čare, s Korčule), koju prati kroz pet generacija, ali je ipak prije svega fokusiran na razdoblje uoči, tijekom i nakon Drugog svjetskog rata, da bi se potom sve to, sa svim tragičnim posljedicama, reflektiralo i na razdoblje devedesetih godina, odnosno na krvavi raspad bivše Jugoslavije. Posebnost i upečatljivost ove samo u formalnom smislu lokalno situirane obiteljske sage ogleda se u njezinoj tragičnoj univerzalnosti. Ona je karakteristična koliko za sve prostore bivše Jugoslavije toliko i u europskom kontekstu, na svim stranama svijeta gdje se povijest "bratoubilačkim ratom" tako (o)lako poigravala sudbinama pojedinaca, obitelji, na koncu cijelih kolektiviteta. Lalić je na dalmatinskom mikrobrascu "mjesto sjećanja" (Pierre Nora), posredovanjem različitih slika iz osobnog porodičnog albuma, majstorskim umijećem rekonstruirao bitne poveznice takozvane velike povijesti u nas, u posljednjih stotinjak godina obilježene s dva svjetska i ništa manje dramatičnim i krvavim građanskim ratom uzrokovanim raspadom SFRJ. Objе su obitelji (promatrane kroz klasni ključ i uvažavajući njihove socijalne i rodne specifičnosti) tijekom rata i poraća prolazile svoju

kalvariju, iako antifašistički opredijeljene i uključene u NOB (Lalićevog su djeda po ocu kao partizana ubile ustaše), ipak su za vrijeme i nakon Drugog svjetskog rata imale svaka svoj odnos (duboko nijansiran i unutar istog porodičnog kruga) prema recentnoj političkoj i društvenoj povijesti. Na koncu, nakon rata i djed Baničević se našao u zatvoru, osumnjičen za ilegalnu trgovinu. Recimo, dok su Baničevići bili tradicionalisti, uglavnom desno orijentirani i obiteljski vezani uz rimokatoličku Crkvu, Lalići su bili ljevičari, ateisti, ili običajni vjernici koji su brže i lakše prihvaćali tekovine sekulariziranog moderniteta svoga doba.

UMORNI OD ISTORIJE

Iako se, kako piše autor, "najviše bavio sjećanjima obiteljima iz kojih potječe", pa unutar toga naglašeno svojim bakama, koje su zapravo glavni likovi ove kronike, jer se svaka na svoj način poput istinske antičke heroine nosila sa vlastitom mukom, a još i više s patnjama cijele obitelji. One su, prije svega, usmjerene na odgoj djece, svjesne kako su upravo one u tim tegobnim, "smutnim" (po)ratnim vremenima – dok muški članovi ratuju i(li) izbivaju izvan kuće – glave porodice o kojima ovisi njihov opstanak, održavanje i na koncu preživljavanje, usprkos svim brojnim, često nepremostivim izazovima s kojima se suočavaju. Naravno, uz njih kao važni, ali ipak "prateći" likovi, u ovoj impresivnoj kronici, pojavljuju se i ostali članovi obitelji koji su (ne)posredno najviše utjecali na autorov odgoj, na koncu, rubno i sam autor knjige, ali to je ujedno i jedna suptilna, velika priča o Dalmaciji, "povišću pritrujenoj" (poviješću premorenoj), po mnogo čemu, pa i "mentalno", specifičnoj sredini koja se u svekolikoj složenosti najbolje i najpouzdanije prepoznaje kroz tzv. mikropovijest obiteljskih zajednica i odnosa, odnosno kroz

vanje zamršenih niti prošlosti

izazove i iskušenja hudih vremena s kojima se svaka od njih na svoj način morala suočiti i, naravno, potom snositi i posljedice svojih činova i(li) opredjeljenja.

Ovu knjigu dr Lalić je počeo pisati 2012. godine, pokušavajući pojasniti društvene traume s kojima se za života nosio njegov otac, a koje je dijelom i osobno naslijedio, ali ubrzo se "predao" i priznao kako za taj ambiciozno zamišljeni poduhvat nema snage, jer je osjećao kako mu u cijeloj priči nešto suštinsko izmiče i zagonetno nedostaje. I sve dok čitajući potresnu autobiografiju Amosa Oza *Priča o ljubavi i tmini* i sam nije shvatio kako mora poći njegovim stopama: mora proniknuti u traumatičnu prošlost i perspektivu obiju obitelji, jer je i sam "sazdan" od jedne i druge strane. Nakon toga (početkom 2022) krenulo je. Gotovo opsesivno je počeo istraživati i pisati, napravio je niz intervjua sa bližom i daljnjom rodbinom, prijateljima obitelji, konzultirao je brojne dokumente, ljetopise, knjige, dnevnike, fotografije, uložio je ogroman trud, a trud se, ako to mogu tako reći, uvelike isplatio: napisao do kraja i bez ostatka poštenu knjigu o sjećanju, suočavanju s prošlošću, svoju je obitelj nemilosrdno izložio oku javnosti, ali ne da bi ikome sudio već kako bi potakao strpljivo raspetljavanje naizgled nerješivog Gordijeva čvora naše "iščašene" prošlosti (posebice 20. stoljeća), koja nas još uvijek tako intenzivno i gorko obilježava i koja, samo naizgled paradoksalno, što vrijeme više prolazi, (p)ostaje sve prisutnija i življa. Iako je ubrzo shvatio da se "ulovio" u mrežu iz koje mu zapravo nema izlaska, uporno je slijedio misao Javiera Cercasa kako "vjerojatno jedine priče koje uistinu zavređuju biti ispričane upravo su one koje se ne daju ispričati". Ali upravo ih zato treba ukoričiti u knjige, kako bi

ostao nekakav trag, znak da smo i kako smo to (pre)živjeli, odnosno kako bi ukazao na "varljivost", nepouzdanost sjećanja koje kroz obiteljsku optiku povijesti stalno sužavamo ili nadopunjujemo, a time neminovno i (ne)hotimice iskrvljujemo, i stoga je svaka "kultura sjećanja" nalik rekonstrukciji građevine iz njezinih ruševina, jer ono poznato pada u zaborav, protiv kojeg se nije moguće drukčije "efikasno" boriti nego literariziranom poviješću koja etički suptilnije i dublje zahvaća i razumijeva suštinu stvari nego puka historiografija, u kojoj za te prevažne nijanse "koje život znače" naprosto nema mjesta.

INTIMNA POVIJEST DALMACIJE

Dubravka Stojanović, jedna od vodećih povjesničarki s naših (nekada) zajedničkih prostora, nesumnjivo znanstvenica europskog formata, u svojoj je recenziji Lalićeve knjige s pravom primijetila kako se "ova vrhunskim književnim stilom napisana znanstvena monografija čita kao najbolji roman zato što dodiruje mnoge obiteljske i društvene traume kroz koje je prolazilo (i doda-

jem: još uvijek prolazi) hrvatsko društvo"; odnosno kako ova "intimna povijest Dalmacije" i danas oblikuje ideološku stvarnost, čak i udaljenih potomaka ove dvije obitelji, i utoliko je paradigmatična slika i komunikacijski okvir za sve sredine i porodice sličnih usuda i povijesnih trauma na raznim stranama svijeta. Istodobno, Lalić je ovom knjigom "pogodio u sridu" razlikovanja između onoga što nazivamo sjećanjem i historijom; sjećanje je satkano od emocija i strasti, pa samim time sakralizira uspomene, historija kao znanstvena disciplina i kritička je i racionalna, drži distancu prema vremenu koje istražuje. Sjećanje stalno ponavlja prošlost u sadašnjosti i u tom je po-

gledu apsolutno, dok je, suprotno njemu, povijest relativna i ne prenosi se automatski transgeneracijski s naraštaja na naraštaj. Istina, kolektivno se sjećanje u mnogočemu prožima s onim individualnim i u nama živi nekom svojom "iščašenom" logikom i stoga autor s pravom ističe kako je svjestan selektivnosti i ograničenosti svoga rukopisa nastalog usprkos obimnom materijalu kojim se služio u ispisivanju ove knjige, opterećene emocijama, zaboravom, čuvstvenim zatomljavanjem usvojenih i naslijeđenih priča svojih sugovornika, na koncu i osobnim pristupom i ideološkim stereotipima, ali bez ogleđa na sve, nakana mu je bila jasno i pošteno dokumentirati sve dvojbe obiteljske storije i (ne)vremena u kojem se živjelo, ali i naše epohe kao takve. Ili, kako bi to znao reći enciklopedijski informiran urednik obrazovnog programa HRT Dario Špelić: "Svašta možemo reći o nekom povijesnom događaju, ali ne možemo reći da se nije dogodio." I upravo o tomu i svjedoči ovo izvrsno djelo prof. dr Dražena Lalića.

JAROSLAV PECNIK